

Asia: VN/2215/2025

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi hankintatietovarannosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Huomionne vaikutusten arvioinnista?

Arvioimme lakiluonnosta erityisesti kustannusvaikutusten, hyötyjen toteutumisen ja Business Finlandin hankintayksikön toiminnan näkökulmasta.

Lakiluonnos perustelee kustannuksia epäsuorilla hyödyillä, jotka eivät ole varmoja. Hyödyt toteutuvat, jos hankintayksikkö hyödyntää tietovarannon tietopohjaa sekä kilpailuttaa suora hankintoja, mutta siltikään säästöpotentiaali ei ole varma. Vaikutusten arvioinnin perustuessa olettamuksiin, tekee se säästöpotentiaalista epävarman ja heikentää lain välitöntä vaikuttavuutta.

Lisäksi säästöpotentiaali perustuu merkittävästi myös siihen, että toimittajakunta muuttaa omaa toimintaansa ja prosessejansa niin tarjoamisen kuin laskutuksen suhteen. Tämä lisää merkittävästi säästöpotentiaalin toteutumisen mahdollisuuksia.

Hankintayksikölle itselleen jää merkittävä vastuu järjestelmämuutoksista, henkilöstökustannuksista ja tietojen toimittamiseen liittyvien prosessien kehittämisestä. Hankintatietovarannon perustamisesta ja tietojen toimittamisesta syntyy merkittäviä, jatkuvia kustannuksia niin tietojärjestelmämuutosten että hallinnollisten töiden lisääntymisen vuoksi. Tämä tulee olemaan kustannuksiltaan ja henkilötöyvuosien näkökulmasta raskas tehtävä pienelle hankintayksikölle, jota Business Finland on.

Tietovarannon koko tietopohjaa voivat käytännössä hyödyntää vain tutkimusorganisaatiot ja viranomaiset. Hankintayksikön hankintojen johtamisen kannalta hyöty jää vähäiseksi, mikä heikentää lakiluonnoksen vaikuttavuutta ja kykyä tukea julkisten hankintojen kehittämistä.

Lakiluonnos tuo esiin epäsuoria hyötyjä, mutta niiden toteutuminen ei ole kiinni tietovarannon perustamisesta, vaan toimintatapojen muutoksista. Näin ollen lakiluonnos ei yksinään takaa tavoitteiden saavuttamista.

Lakiluonnos sisältää velvoitteita, kuten jälki-ilmoitusten laajentaminen ja ostolaskutietojen toimittaminen. Tämä lisää hallinnollista kuormitusta ilman varmuutta hyötyjen toteutumisesta.

2. Huomionne ehdotetusta hankintatietovarantolaista ja sen perusteluista?

Lakiesityksen perustelut nojaavat epäsuoriin hyötyihin, kuten hankintojen tehostumiseen ja päätöksenteon parantumiseen. Nämä hyödyt eivät kuitenkaan ole suoraan sidoksissa tietokannan perustamiseen, vaan edellyttävät merkittäviä toimintatapojen muutoksia hankintayksiköissä.

Tietojen toimittamisvelvollisuus aiheuttaa merkittäviä kustannuksia kuten järjestelmämuutokset (suunnittelu, toteutus, testaus), henkilötyökustannukset tietojen toimittamisessa, salassapito- ja tietosuojavelvoitteiden hallinta. Pienille organisaatioille, kuten Business Finlandille, tämä voi muodostua kohtuuttomaksi rasitteeksi suhteessa saavutettaviin hyötyihin.

Ostolaskujen tuoterivitiedot ja tarjoustiedot sisältävät yksikköhintoja ja muita liikesalaisuuksia. Valtiokonttorilla ei ole käytännön mahdollisuutta arvioida salassapitoa tapauskohtaisesti, mikä lisää riskiä liikesalaisuuksien paljastumisesta.

Lakiesitys ei esitä konkreettisia laskelmia siitä, miten epäsuorat hyödyt kompensoivat merkittävät kustannukset ja hallinnollisen taakan. Säästöpotentialiaali perustuu oletuksiin, ei varmoihin vaikutuksiin.

Tarvitaan realistinen arvio kustannuksista ja hyödyistä ennen lain voimaantuloa. Lisäksi velvoitteiden toteuttamiseen on tarjottava teknistä ja taloudellista tukea erityisesti pienille toimijoille.

3. Huomionne ehdotetuista muutoksista julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin ja vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin sekä edellä mainittujen lakien perusteluista?

Lakiesitys antaa Valtiokonttorille laajan määräyksenantovaltuuden koskien hankintailmoitusten tietokenttiä ja sähköisiä lomakkeita. Vaikka tekninen joustavuus on perusteltua, valtuuksien laajentaminen ilman riittävää parlamentaarista ohjausta voi johtaa merkittäviin muutoksiin hankintamenettelyissä ilman riittävää avoimuutta ja vaikutusarviointia.

Lakiesitys edellyttää, että Hilma-palvelussa julkaistavat ilmoitukset sisältävät pakolliset tiedot ja mahdollistaa Valtiokonttorin määrätä lisätietoja, kuten tarjoajatiedot ja hankintapäätökset. Tämä kasvattaa hallinnollista taakkaa ja voi paljastaa liikesalaisuuksia.

Siirtymäsäännökset (1.1.2027) jättävät aikaa järjestelmien päivittämiselle, mutta aikataulu voi olla liian tiukka erityisesti pienille hankintayksiköille ja järjestelmätoimittajille.

4. Huomionne ehdotetuista muutoksista Valtiokonttorista annettuun lakiin ja niiden perusteluista?

Valtiokonttorille annetaan laaja vastuu hankintatietovarannon ylläpidosta, tietojen muokkaamisesta ja yhdistelystä sekä hankintavalta tietojen julkaisemisesta. Tämä keskittää merkittävää päätösvaltaa yhdelle viranomaiselle ilman riittävää ulkopuolista valvontaa.

Lakiesitys sallii henkilötietojen ja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyn laajasti. Käytännön toteutus sisältää riskejä mm. ostolaskutiedot voivat sisältää tunnistettavia tietoja, joita ei ole mahdollista täysin poistaa. Ennen lain voimaantuloa on laadittava yksityiskohtaiset ohjeet anonymisoinnista, tietojen karkeuttamisesta ja riskienhallinnasta.

Tarjoustiedot ja ostolaskujen tuoterivitiedot sisältävät merkittäviä liikesalaisuuksia (esim. yksikköhinnat, hinnoittelumallit). Valtiokonttorilla ei ole käytännön mahdollisuutta arvioida salassapitoa tapauskohtaisesti, mikä lisää riskiä liikesalaisuuksien paljastumisesta.

Valtiokonttorille annettu harkintavalta tietojen julkaisemisessa voi johtaa epäyhtenäisiin käytäntöihin ja avoimuuden heikkenemiseen. Tarvitaan selkeät kriteerit ja ohjeistus harkintavallan käytölle sekä riippumaton valvonta.

Valtiokonttorille annetaan oikeus saada salassapitosäännösten estämättä laajoja tarjoustietoja, mukaan lukien liikesalaisuuksia ja henkilötietoja. Tämä lisää tietoturva- ja luottamusriskin sekä hallinnollista taakkaa.

5. Muut mahdolliset huomionne hallituksen esitysluonnoksesta?

Esityksessä ei ole kattavaa kustannus-hyötyanalyysiä. Velvoitteet aiheuttavat merkittäviä järjestelmämuutoksia ja henkilöstökustannuksia, mutta hyötyjen toteutuminen on epävarmaa ja riippuu toimintatapojen muutoksista.

Ei ole tarkkaa suunnitelmaa siitä, miten liikesalaisuudet ja henkilötiedot suojataan käytännössä, erityisesti kun tietoja julkaistaan avoimesti.

Valtiokonttorille annettu laaja harkintavalta tietojen julkaisemisessa voi johtaa epäyhtenäisiin käytäntöihin ja avoimuuden heikkenemiseen.

Voimaantuloaikataulu (2027–2029) voi olla liian tiukka erityisesti pienille hankintayksiköille. Esitysluonnoksessa ei ole esitetty riittävää suunnitelmaa teknisestä tuesta ja rahoituksesta siirtymävaiheessa.

Sundell Nina
Business Finland Oy - Procurement&Facilities